

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díjak:		A társulat minden rendű tagjai	A lap szellemi részét illető cikkeik a szer-
Egészévre	8 kor.	a lapot tagdíjaikért kapják.	kesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénz-
Félévre	4 "	—	tári, — az esetleges reklamációk pedig a
Negyedévre	2 "	Kéziratokat nem adunk vissza,	kiadóhivatálnak küldendők.

Az erdélyi róm. kath. státus autonómiaja vagyona kezelésében.

A mióta az autonómia mozgalmaik újabb folyamatban vannak, nem igen jelent meg nyilatkozat, hogy azt el nem olvastam volna, ha tudomásom volt róla; de magam nem irtam.*) Irhattam volna, mert hiszen az úgyról én is vagyok annyira tájékozva, hogy irhattam volna, mint sok mások, de nem irtam; nem irtam, mert nem igen volt rá időm, és hogy ne szaporítsam a *cikk-özönyt*, a miévek alig látszik valami haszna lenni. A ki azonban hozzám fordult (pedig többen voltak), annak szives készséggel és ügyszeretettel irtam mindenfelé.**)

Most azonban, hogy mindegyre hivatkozás történik a mi autonómiánkra, sőt a vagyon-kezelésben a mi autonómiánk szerint akar az országos autonómia berendezkedni, írok egy nebulány sort a mi vagyonkezelésünkről.

Az a kérdés, hogy mi hogy kezeljük a mi vagyonunkat és miféle alapon kezeljük azt így? Itt a kérdés két ágra szakad, az uradalmak és az alapok kezelésére.

I. Az uradalmak kezelése.

Az uradalmak kezelésénél a kolozsmonostori uradalom jó tekintetbe, mert a többi ezután következett.

Hogy ezen uradalomra vonatkozólag alaposan nyilatkozzam, közölnöm kellene annak egész történetét, de erre most nincs idő; később megteszem, amint hogy szándékomban van megírni ezen uradalom és összes alapjaink történetét, de idő kell rá, a mi most nincs.

Ott kezdem, hogy ez az uradalom az erd. róm. kath. státus tanulmányi alapjává, a mit soha senki sem tagadott.

Mikor a jezsuita rend Mária Terézia alatt 1773-ban megszünttetett, az uradalom kincstári kezelés alá adatott, úgy, hogy az akár együttesen, akár részenként nyilvános árverésen árendába adassék.

Az 1802-ik évben febr. 4-én 324. udv. szám alatt egy királyi rendelet adatott ki a Guberniumnak, amely azt rendel, hogy a vallásalap és más alapítványi javak árendába adása egyelőre hagyassék függőben.

Erre a Gubernium 1745. sz. alatt kérdést intézett a Felsőházhoz, hogy ez a rendelet vonatkozik-e a kolozsmonostori

uradalomra is, a melytől ő Felsőháznak mult évi 3980. udv. sz. alatt kiadott rendeletének megfelelően az árverés ismétleten kibirdettetett? Ez esetben az árverési hirdetmény vissza lenne vonandó és minden gond arra lenne fordítandó, hogy ezen javaknak jobb kezelésére vonatkozólag egy terv dolgoztassék ki és léptetessék életbe.

A Felsőháznak a válasza 1802. évi szeptember 9-én 2386. udv. sz. alatt adatott ki, a mely szerint ő Felsőháza a Guberniumnak azt a feleletet adta, hogy a kolozsmonostori uradalom kezelés végett (*pro administratione*) adassék át az erdélyi püspöknek azzal a kötelezettséggel, hogy ő az uradalom jövedelméről évenként megfelelő számadást adjon.

A Gubernium 10426. sz. alatt közölte Mártonfi püspökkel (a ki akkor egyuttal referens is volt) a Felsőház rendeletét és ő a legkegyelmesebb bizalom előtt tiszteletteljesen meghajolt, de az átvételre vonatkozólag többféle feltételt tűzött ki, a miket a Gubernium 11706. sz. alatt terjesztett ő Felsőháznak; ő Felsőháza pedig határozatát 1803. évi január 27-én 219. udv. sz. alatt adta ki, a mely szerint a püspök feltételei méltánylással találkoztak és erről a püspököt a Gubernium 1766. sz. alatt értesítette.

Most már az átvétel és átadás módozatainak megállapítására kerülvén a sor, Mártonfi püspök a Gubernium 1766. sz. alatt kelt iratára a módozatokat 10 pontban terjesztette a Gubernium elé, a miket a Gubernium mind elfogadva 1886. sz. alatt megtette a leltározás iránt az intézkedéseket. A leltározás bevégeztetvén, 5363—803. guberniális szám alatt tényleg átadatott a kolozsmonostori uradalom Mártonfi püspöknek és püspöki kezelés alatt maradt az egész 1849-ig.

Az 1849. év végi ostromállapot ideje alatt az akkori kolozsvári es. kir. katonai vidéki parancsnok Urbán önbatalmulag az uradalmat a püspöki kezelés alól kivette s előbb kénye szerint kinevezett biztosai által kezelte, később pedig kincstári kezelés alá adta úgy, hogy azt az erdélyi kir. pénzügyigazgatóság kezelte közegei által.

A tanulmányi alap tulajdonjoga az uradalomhoz soha kétségbe nem vonatott, sőt koronként folyt tárgyalás annak a püspöki kezelés alá való visszaadása iránt is, de az mégis kincstári kezelés alatt maradt.

A kincstári kezelés a lehető legrosszabb volt, úgy, hogy az alig hozott valami jövedelmet a tulajdonos tanulmányi alapba és a kir. főkormányzások indítatva érezte magát 3844—61. sz. alatt kérdést intézni a pénzügyigazgatósághoz a kezelés iránt.

*) A Közmuvelődés t. évi 4. számában *Státusunk autonómiajéről* írt cikkem egészen más természetű.

**) Epen ezért ezen cikket nem lehet egészen most már időutának mondani.

Maga Haynald püspök is felfejtén a kezelés hibás voltát, 632—63. sz. alatt kérte a kir. Főkormányzókat, hogy legfelsőbb helyen eszközölje ki, hogy az uradalom adassék vissza az erdélyi püspök kezelése alá.

Terjedelmes — az egész ügyet felfejtő és megvilágító fölterjesztésben kérte ezt 10400—63. sz. alatt a főkörmányszék ő Felsőégétől, a mit 21109—64. és 20461—65. sz. alatt ismételt. Ezen felterjesztésekre a válsz 4010—65. ndv. sz. alatt adatott ki és ezen válsz szerint az általán érvényben álló azon elvnel fogva, mely szerint az államkincstáról segegyezett közalapoknak az ausztriai birodalomban fekvő uradalmak a pénzügyigazgatás által kezelendők, a kolozsmonostori uradalom a püspök kezelése alá nem rendelhetetik. Ezzel az ügy ezen irányban befejezést nyert.

Azonban nem sokára új irányba lépett.

Eötvös miniszter 1867-ben június 11-én 603. eln. sz. alatt Péchy királyi biztoshoz egy iratot intézett, a melyben közli, hogy jó forrásból arról értesült, hogy a kolozsmonostori uradalomban, a mely állítólag az Erdélyben még ideiglenesen fenálló pénzügyi közegek kezelése alatt van, rossz gazdálkodás foly; idevonatkozólag a miniszter a királyi biztostól a valóságban megfelelő felvilágosítást kér és kéri, hogy szigorú vizsgálatot tartva, egyelőre a mennyire lehetséges a fenforgó bajokat szüntesse meg.

A királyi biztos 13701—67. sz. alatt a miniszternek egy alapos munkálattal válaszolt, a melyben röviden ismertette az uradalom keletkezését, annak történetét, kezelését és jóvelmezőségét; az előre bocsátottaknak természetes következménye gyanánt kérte a minisztert, hogy új intézkedjék, hogy az erd. róm. kath. tanulmányi alaphoz tartozó kolozsmonostori alapítványi uradalom az erd. kir. pénzügyigazgatóság, illetőleg a kincstár káros kezelése alul kivétve, az 1802-iki kegyelmes királyi rendelet értelmében az erdélyi püspök kezelése alá batadék nélkül adassék vissza, hogy addig is, míg az erd. kath. status magát egyházi, iskolai és alapítványi ügyei gondozására reprehensive, a királyi főkörmányszék mellett a kath. status representansa gyanánt működő kath. commissio az erdélyi püspökkel egyetértőleg ezen uradalom célszerűbb gondozása és kezelése iránt intézkedhessék.

Ezen felterjesztésre a válsz a Főkormányzókat ugyanazon 1867 évi december 23-án 23591. sz. alatt sürgette meg a miniszter ertől és érdeke, hogy míg az előbb 13701. sz. alatt a püspöki kezelés alá kérte az uradalmat, addig most azt egyenesen a kath. status kezelése és gondozása alá kérte. — Ez annak a batása, hogy a miniszter szeptember 12-én 896. eln. sz. alatt már közölte volt ő Felsőége legfelsőbb elbatározását, a melynel fogva méltóztatott legkegyelmesebben megegyezni, hogy az erdélyi kir. Főkormányzóknél feunálló kath. commissio megszüntettve, az annak eddig hatásköréhez tartozó ügyek az erd. kath. statuagyülésnek és az annak kebeléből válszandó bizottmánynak befolyásával kezeltessenek és intéztesenek.

A miniszter 2660—63. sz. alatt válaszolt, tudtván, hogy a pénzügyminiszternek nincs kifogása az ellen, hogy az erd. róm. kath. tanulmányi alaphoz tartozó kolozsmonostori uradalom a pénzügyi kezelés alul kibocsátassék, ő azonban célszerűnek látja, hogy mielőtt az uradalom gondozása és kezelése akár az erd. róm. kath. statusnak, akár a kath.

status képviselője gyanánt a kir. főkörmányszék kebelében működő kath. commissioak átadassék (igazgatótanács még nem volt), az átadás módozatai állapittassanak meg.

Idevonatkozólag a Főkormányzókat az intézkedéseket 4139—68. sz. alatt tette meg, a mit 6413—68. sz. alatt jelentett a miniszternek kérvén, hogy a pénzügyminiszterrel egyetértőleg rendelje el, hogy az uradalom május hóban a kir. főkörmányszék kebelében a kath. status képviselője gyanánt működő kath. bizottmánynak további kezelés végett a kincstár kezelése alul adassék vissza.

Ezen felterjesztésre a miniszter válsza a Főkormányzókhöz 9590—68. sz. alatt adatott ki, a mely szerint az uradalomnak a Főkormányzókat kebelében fennálló kath. commissio felügyelete alá leendő átadását illetőleg a megjelölt módozatok a pénzügyminiszterrel egyetértőleg helyben hagyatnak és egyuttal a főkörmányszék felhivatott, hogy az átvétel megtörténtéről tegyen azonnal jelentést.

Az átvételre az intézkedéseket a Főkormányzókat 12250—68. sz. alatt tette meg, a jelentést pedig az átvételről a miniszternek 26140—68. sz. alatt, a melylyel az ügy befejezést nyert.

Az átadás könnyen történt, mert az összes jószágok és tárgyak haszonbérbe voltak adva.

A commissio hatásköréhez tartozott ügyek ő Felsőégének 1867 évi augusztus 19-én kelt legfelsőbb elhatározása szerint a statusgyűlés által válszított igazgató tanácsra szállván, a kolozsmonostori uradalom kezelése is minden akadály nélkül ájtött az igazgatótanácsához és azóta annak kezelése egészen autonomikus. A tisztí személyzetet az igazgatótanács alkalmazza, ő nevezi ki, a kezelés módját ő határozza meg, abban kizárólag ő rendelkezik, az évi költségvetést ő, illetve a statusgyűlés állapítja meg, és ő Felsőégének legfőbb kegyuri jóváhagyása elé terjeszti. Az uradalom telekkönyvi címe pedig: *Az erdélyi róm. kath. status tanulmányi alapjának kolozsmonostori uradalmak.*

Ujabbán az alapok pénzével vásárolt többi uradalomnak kezelése is mindenkben teljesen egyenlő a monostoriával.

II. Az alapok kezelése.

Hát az alapokkal hogy állunk?

Az alapok már eredetükben kamarai kezelés alatt állottak, azoknak kezelésére rendelte illetve szervezte Mária Terézia a kath. commissiót. Ezen alapok mindig önállóan külön kezeltettek, sohasem olvadtak be a kamarai kincstárba, de még egymásba sem, kezelőik is mindig itt volt az erdélyi kincstárban.

Egyszer kíséreltetett meg csak, azokat innen kivinni. T. i. 45107—872. sz. alatt a pénzügyminiszter egy rendelet adott ki, hogy a kolozsvári m. kir. adóhivatalnál kezelt és az egyes ministeriumok rendelkezése alá tartozó alapok a budai m. kir. közpénztárnál összpontosittassanak.

A kolozsvári m. kir. pénzügyigazgatóság ezen általános ministeri rendelet folytán arra utasította az adóhivatalt, hogy az erdélyi róm. kath. alapokat is felszállítsa. Azonban az akkori ideiglenes bizottmány ez ellen 83—873. sz. alatt indokolt felterjesztést tett a pénzügyminiszterhez, kimutatván a kath. status tulajdonjogát ezen alapokhoz és azok nem is szállítottak fel; itt maradtak tovább is a kolozsvári m. kir. adóhivatalnál.

Az 1866 évi státusgyűlés kérte Ő Felségét, hogy a cath. commissio megszüntetvé, méltóztassék megrendelni, hogy az egyházi, iskolai és alapítványi vagyonunk a státusgyűlés rendelkezése és kezelése alá átadassanak.

Fentebb már említettem, hogy a kir. főkörmányszék is különösen 13701—67. sz. alatt Eötvös miniszterhez a kolozsmonostori uradalom visszaadása ügyében intézett felterjesztésében kifejezte igényét a kath. státusnak az alapok kezelésére is. De nem lévén még akkor a státusnak berendezése ezen alapok kezelésére, azokat annyira nem vehette át, hogy a Főkörmányszék 6413—68. sz. alatt kérte Eötvös minisztert, hogy eszközölje ki a pénzügyminiszternél, hogy útassítsa a kolozsvári pénzügyigazgatóságot illetve a fővármihivalt, hogy a monostori uradalom jövedelmét is vegye be a tanulmányi alapba; és Eötvös miniszternek 9590—68. sz. alatt kelt leírata szerint rendelkezett is a pénzügyminiszter, hogy a fővármihivatal által elfogadtassék és kezeltessék a kolozsmonostori uradalom pénzzállítmánya.

Ő Felsége 1867. évi augusztus 19-én úgy rendelkezett, hogy a commissio hatásköréhez tartozó ügyek a státusgyűlés kebeléből választandó bizottmányok befolyásával kezelésének és intézésének azon módozatok szerint, a melyeket ő Felségének magyar kormánya az érdekeltekkel egyetértőleg legfelsőbb kegyuri és föfelügyelői jogának csorbítása nélkül fog megállapítani és legfelsőbb elhatározása alá terjeszteni.

Az alapok a commissio kezelése alatt állván, azoknak is a legfelsőbb rendelkezés szerint a kormánnyal megállapítandó módozatok szerint átkellett volna jönniök az igazgatótanács kezelése alá; de tényleg nem adtak át.

Az 1873. évi státusgyűlés kérte Trefort minisztert, hogy tegyen Ő Felségéhez előterjesztést, hogy méltóztassék az állami kormányzás kezelése alatt álló alapítványi vagyon átadását elrendelni.

A miniszter azonban 1008—73. sz. alatt azt a választ adta, hogy nincs azon helyzetben, hogy idevonatkozólag az erdélyi püspöki megyét illetőleg külön és kivételesen intézkedhessen, minthogy azok együttesen az összes magyarállami kath. egyházra végérvényesen létesítendő önkormányzat megállapításának alkalmával és azzal szervezetesen fognak annak idején elintéztetni.

Érre az 1874-iki státusgyűlés újabb felterjesztést tett a miniszter urhoz és az igazgatótanács is 960—74. sz. alatt kérte, hogy alapjainkat autonomiánk valóságos életbeléptetése és a többi honi felekezettel egyenlő állásra való helyzetetése végett a státusnak kebeli kezelése alá adassa ki.

A miniszter 34204—74. sz. alatt válaszolt és azt a választ adta, hogy az igazgatótanácsnak azon kívánata, hogy az alapok a státus kebeli kezelése alá kiadassanak, ez idő szerint érdemlegesen nem vétehetik tárgyalás alá, mert az igazgatótanács kívánatát nem részletezte s jelesen ki nem fejtette, hogy mennyiben érintetik általa a legfőbb kegyuri s föfelügyeleti jog s mert másrésről hasonló kérésök az erdélyi egyházmegyei kath. státus önkormányzati hatáskörének vég-szerzése s megállapítása alkalmával fognának érdemlegesen tárgyalatni.

Ugyanezkor csak pár nappal előbb 30789. sz. alatt éppen 960 sz. alatt kelt felterjesztésére az igazgatótanácsnak azt is kijelentette a miniszter, hogy az erdélyi egyházmegyei

kath. státus önkormányzati hatásköre még szervezve és ő Felsége által jóváhagyva s megállapítva nem lévén, a közgyűlésnek a hatáskörre vonatkozó határozatai csakis mint javaslatok bírnak erővel s érvénnyel.

A miniszternek ezen két iratára az igazgatótanács az 1876. évi státusgyűléstől utasítva 665—76. sz. a. egyben válaszolt.

Ez a válasz egy valóságos emlékirat, a mely a legalaposabban száll szembe három tejezetben a miniszter álláspontjával.

Az I. fejezet az erdélyi rk. státus hatásköréről szól, a mely tartalmazza a státus eredetét, jogi alapját, történetét részletesen és tüzetesen, ki van itt mutatva és be van bizonyítva, hogy mire terjed ki jogosan a státus hatásköre. t. i. az egyházi, iskolai ügyek vezetésére és az ezekhez tartozó vagyonnak, alapítványoknak és alapoknak a kezelésére és hogy a státus szervezve van törvényes alapon és hogy ezen szervezet hatásköréről ő Felségének 1867. évi augusztus 19-én kelt legfelsőbb elhatározása után semmi kétség sem foroghat fen.

Nincs tehát indok az alapok saját kezelésünk alá való átadásának megtagadására. Azon sem nyugodhatunk meg, hogy ezen alapok átadásának ügye az összes magyar állami kath. egyházra végérvényesen létesítendő önkormányzat szervezésével fog elintéztetni, mert a mi autonomiánk a magyarországitól külön szerveződött, alapjaink a magyarországi alapoktól külön keletkeztek és külön törvények biztosítanak bennünket önkormányzatunkban és a mi autonomiánk törvényes alapu kiegészítése legkevésbé sem akadályozza az egész magyar állam kath. önkormányzat létesítését.

A II. fejezet szól a legfőbb kegyuri és föfelügyeleti jogról és az igazgatótanács biztosítja a minisztert, hogy mint mindenkben, úgy az alapok kezelésében is a legnagyobb tisztelettel hajol meg a főkegyuri és föfelügyeleti jog előtt, az ellen vétetni nem akar.

A III. fejezet az alapok kezelésében követendő eljárási módozatokról szól. A miniszter 34204. sz. alatt azt írta, hogy az igazgatótanács nem részletezte kívánatát. Most 14 pontban terjeszti elő a kezelési módozatait és kéri a minisztert, hogy közölje még mindazon feltételeket, a miket a legfőbb kegyuri és föfelügyeleti jognak biztosítására a fentebbieken kívül szükségesnek tart, hogy az alapok az igazgatótanács közvetlen kezelése alá átadhatók legyenek, mert ezen alapok átadása és átvevése iránti követelésünkről soha le nem mondhatunk.

Az igazgatótanács ezen felterjesztésére semmiféle válasz nem jött és az igazgatótanács sem tett ezen ügyben többé felterjesztést.

Maradt a *status quo*.

Mi a mai állapot?

A vázolt zavaros viszonyok között sem vonta soha senki kétségbe ezen alapoknak tulajdonjogát, hogy t. i. azok az erdélyi róm. kath. státusé, kezelésre azonban a státusnak mindeddig nem adtak ki. Allanak tehát azok a kolozsvári m. kir. adóhivatalnak, mint alapítványi főpénztárnak a kezelése alatt, a számvevői teendőket pedig azokra nézve végzi a vallás és közokt. ministerium számvevősege. Ezen teendők végzéseért az alapok hozzájárulnak a pénzügy, illetve vallás és közoktatásügyi minist. tárca költségeihez.

A kezelésre az igazgatótanácson kívülről semmi befolyást nem gyakorol; a kezelés kizárólag és egészen az ő rendelkezései szerint történik; azokból az ő utalványozása nélkül semmi ki nem adatik, azokba az ő beutalása nélkül semmi be nem vétetik.

Ezt az utalványozást mindenkitől függetlenül és korlátlanul eszközli. Mikor a státus a nagymási, radnóti és alsóbajomi uradalmakat megvette, azoknak árát a tulajdonos alapokból mindenkitől függetlenül utalványozta és csak a kötött vásári szerződések terjesztették a ministerium útján ő Felsőge legfelsőbb kegyuri jóváhagyása alá és azokat ő Felsőge minden észrevétel nélkül hagyta jóvá. Az uradalmak jövedelmei és az iskolák tanpénzei is az igazgatótanács beutalása alapján vétettek be a tulajdonos alapokba.

Az alapok állapotát és kezelését az igazgatótanács évenként többször váratlanul rovanosolja. Az adóhivatalnak, mint alapítványi főpénztárnak külön pecsétje van és az alapokról szóló ügyiratoknál azt használja.

Az évi zárszámadásokat a tényleges állapotok szerint és az évi költségvetési előirányzatokat az igazgatótanács rendeleteinek megfelelően a ministeri számvétség állítja össze, de a státuszgyűlés állapítja meg, a honnan minden esztendőben a ministerium útján ő Felsőgének legfelsőbb kegyuri jóváhagyása alá terjesztetnek és jóváhagyva kegyznek le.

Mint látszik, az autonómikus kezelésből semmi sem hiányzik, csak az, hogy az alapok nincsenek az igazgatótanács kezelésé alatt. De az utalványozási jog oly független és korlátlan, hogy az igazgatótanács azokat az utolsó fillérig kintalhatná; azonban ezt nem teszi.

A mai viszonyok egészen mások, mint a kezdetben voltak. A minist. látja, hogy a státus a legmondosabb körültekintéssel gazdálkodik és a státusban teljesen megbízik. A státus pedig tudja, hogy az alapok az állam kezelése alatt a legnagyobb biztonságban vannak és így minkét részről a legteljesebb nyugaltság van. A mai viszonyok között a célzatlanság kívánja a tényleges állapotokat fentartani s azokat legalább ez idő szerint nem bolygatni.

Az erdélyi róm. kath. státusnak ez idő szerint a következő alapjai vannak: A vallásalap, a tanulmányi alap, az ösztöndíjalap, a terézvári alap, az elemi iskolai alap, a tanítói nyugdíjalap, a tanári nyugdíjalap, a Gr. Nemes Abraham-féle ideiglenes ösztöndíjalap, a státus tisztviselőinek és alkalmazottjainak nyugdíjalapja. Ezek mind a kolozsvári m. kir. adóhivatalnak, mint alapítványi főpénztárnak kezelése alatt vannak. Az első hat régi alap, a három utóbbi újabb eredetű és azokat is a státus célzatlansági tekintetből önkényz az adóhivatal kezelése alá adta.

Ez a helyzet eléggé jellemzi, hogy alapjainknak a kolozsvári adóhivatalnál való kezelését ma nem igen tartjuk sérelmesnek autonomiánkra.

Pál István.

Gazda-körök és katolikus körök.

A Magyar-Gazda-szövetség legutóbbi közgyűléséből kifolyólag országos akciót szándékozik indítani *gazdakörök szervezése* céljából a községeken, melynek célja leendő: a község és a tagok gazdasági érdekeinek előmozdítása, mezőgazdasági

ismeretek terjesztése, községi és iskolatgyek megbeszélése, a jótékony és felebarátai szeretet terjesztése stb. stb. . . .

Az idevonatkozó felhívások már bejárták az országot és a mi katolikus lapjaink közölték azt egész terjedelemben, pártolághajterjesztvén az ügyet a községek, a nép vezetői: a papok, a tanítók, jegyzők elé.

Szó sincs róla, hogy a megindított mozgalom úgy szociális, kulturális, valamint gazdasági tekintetben is jótékony hatás ne lenne a magyar népre és nincs okunk ellene bármit is szólni.

Mégis mindazoknak, kik a katolikus társadalmi szervezkedés hívei, munkásai, kik a népnek amúgy is nehezen felfrészhető és még nehezebben fentartható lelkesedését, öszszetartását, munkakedvét többféle szétforgácsolni nem akarják, ezen mozgalommal szemben néhány emlékeztető szót mondani kötelességünk.

A múlt év tavaszán megtartott Első Keresztény Szociális Kurzuson hallottunk mi egy nagy szabású előadást, mely bevitatta és meggyőzött minket arról, hogy a mi falusi katolikus körünk nem egyebek mint gazdakörök, hogy tehát nekünk más szervezetre, más alakulásokra nincs szükségünk.

Ez az előadás bevitatta, hogy a mi falusi katolikus körünk gazdakörök tagjaiknál fogva, hisz a gazdalkodással foglalkozó népet egyesítik kebelükben; *alapszabályatnál fogva*, mert a gazdasági érdekek előmozdítása mindegyiknek alapszabályilag előírt kötelessége; *működésüknel fogva*, mert sok kör van, mely valóban igen sokat tesz a gazdasági téren is és tehetne valamennyi még többet, ha a dolgott jobban megmarkolnánk.

A meginduló mozgalommal szemben maradjunk meg mi tehát a mi katolikus körünknel, egyesüleinknel, ezeket terjesztjük, ezeket fejlesztjük és ezekben foglalkozzunk mennél többet a nép gazdasági érdekeivel.

Más szervezetre ne forgácsoljuk szét erőnket, tehetésünket.

Dr. Gyürky Ödön.

Karcolatok

egyházmegyénk 1848—49. évi történetéből.

Irta: Kovács Gyártás.

(Folytatás.)

A papság. III. A gyergyói főesperesi kerületben.

1. *Albert Mihály.* Született Csik-Nagyboldogasszony hitközségében 1803. szeptember 29-én. A forradalom Gyergyó-Ujfaluban találta. A mozgalomban való részvétele miatt 1849-ben elfogták. Csik-Somlyón, Maros-Vásárhelyt és Károlyfehérvárt 1851-ig foglyul tartják. Ez évben szabadon bocsátják és újból visszanyeri plébániáját.*)

2. *Andrássy Antal.* Nagykászon született. 1809. évi november 30-án született. Kitűnő képzettségű pap volt. Alfalvi plébános volt a szabadságharc idején. Az 1848. év augusztus havában Kolozsvárt összehitt „erdélyi róm. kath. egyházi vegyes gyűlésre“ papársai bizalma őt küldötte képviselőjéül. Tekintélyét és az egyházmegye a státusnak ügyeiben való jártasságát igazolja eme vegyes gyűlés azon megkülönböztető figyelmé, melynél fogva az egyházi jegyzői tisztre őt emelék.)

*) Megjegyzem, hogy a születés, alkalmaztatás és egyéb dolgokra is, mint eddig is jelzém Beke Antal „*Fapnevelés Története*“ című művében sok adatot találunk, azért ott inkább csak tényekre hivatkozunk, nem biográfiái részletek elsorolására.

1) Veszely K. „*Erdélyi rk. püsp. megye Autonomiája*“ 125 l.

Clam Gallas 1849 augusztus 3-án Csik-Szereda városát elfoglalván, Dorschner itteni ezredessel a csiki székeség teljes elnyomatásához fogott. A hazafiakat kezdték elfogdosni. Különösen a papoknak jutott ki ezen osztályrészt. Midőn a gyergyói foglyokat, kik közt volt Andrási Antal is — Csik-Szereda felé kísérték, Andrást utközben jövedő sorsa miatt nagy félelem lepte meg, s elvesztve önmagát Csik-Szent Tamáson golyót röpített magába augusztus 10-én.²⁾

3. *Fejér József.* A forradalmi idők gyergyó-szent-miklósi káplán korában találták. Hazafiságért meghurcolták Szeben, Udvarhely és Csik-Somlyón, de 50-ben szabadulva, ismét állást nyert.

4. *Győrffy János.* 1801. október 28-án Csik-Csató-Szegen született Győrffy András és András Karolina szüléktől s nekem anyai nagybátyám. Ő is egyike volt azon papoknak, kiket Gyergyóból Dorschner ezredes összefogdosztatott volt. Ekkor Gyergyó-Remetén lelkészkedett. Megelőzőleg (1832—46) a csiki székeség határőrségénél káplán lévén, mint mondták, innen dárálódk elfogatása is, mert tábori káplán korában Dorschner bizonyos szerelmi viszonya miatt, mely a fiatalság nevelése és oktatására káros hatású volt, feljelentette vala. Most itt volt a kedvező alkalom a nemtelen bosszúra, a meghurcoltatásra — Csik-Somlyón, Maros-Vásárhelyt és Károly-Fehérvárt — dacára annak, hogy állítsa szerint teljesen ártatlan volt, mert a mozgalmakban való részvételtől távol állott. De azért szenvedett. Szabadon bocsátta, többhelyt lelkészkedett. Utolsó állomása Tekerőpatyka volt.³⁾

5. *Jákobi Sándor.* Örmény szertartású káplán volt Gyergyó-Szent-Miklóson. Szeretve hazáját hazafias szónoklatok komaromi vártogság lett vége.

6. *Lakatos Ferenc* gyergyó-szent-miklósi káplán és tanár 1849-ben szintén elfogattik és Komáromban nyolc esztendő től el, mint fogoly.

7. *Mészáros Antal.* 1848—49-ben Gyergyó-Szent-Miklóson volt plébános és alesperes. Ő is meghurcoltatott hazafiságáért, de 50-ben ismét visszatér plébániájába.

8. *Simon Endre.* Született 1816 március hó 10-én udvarhelymegyei Bogárfalván. A tölgyesi vámuál lelkészkedett a szabadságharc napjaiban. Tölgyesen ugyanakkor lakott egy Simomel nevű oláh pap is, ki a barátság és tisztelet színelésében annyira ment, hogy nemcsak gyakran meglátogatta Simont, hanem sokszor egyházi beszédeinek hallgatója volt s ilyen alkalmakkor úgy látszik jegyzeteket csinált „tiszelt barátja” hazafias nyilatkozatairól, mert alig hogy leáldozott a magyar szabadság napja, a „hű barát” Simon Endrét, mint házitót feljelentette, miért Simont elfogták s ez egyetlen tanu vallomása alapján sáncfogságra ítéltetett, elzáratva a kárhérvári kazamatákban. 1851 őszén megszabadulva, Marosvásárhelyre küldik káplánnak. A következő évben a korondi plébániát nyerte el. De 1853. évben a Török-Gálfi-féle összeesküvés folytán állomását el kellett hagynia s két évig szüleinek ősi hajlékában kellett megvonnia, míg 1855-ben Haynald Lajos berendelte az udvari irodába. Ezután többhelyt plébánoskodott. Mint külföldi-kerületi esperes Székely-Udvarhelyt, hol nyugodalomban volt, 1885-ben halt el. — Visszagondolva a multa s elmerengve eseményei felett, szokta mondogatni:

„Jól esik, hogyha nem küzdhettem, legalább szenvedhettem hazámért!⁴⁾

IV. A fel-csiki főesperesi kerületben.

1. *Todor Antal.* Csik-szent-domokosi plébános volt. 12 évre itélték el a mozgalmakban való részvétele miatt, melyből Olmütz és Josefstadban 6 évet szenvedett. Kiszabadulva mint gyimesi kameralis káplán ismét állást nyert.⁴⁾

2) Kővári L. „Erdély története 1848—49-ben.” 266 l.

3) Személyes közlések néhai nagybátyámtól.

4) Eledadatait és szereplését lásd Ambrus József „Paphonvédek Albuma” 40—41 lapján.

4) Lőrinc Ferenc 1901. nov. 9-én kelt levele. Lőrincz Ferenc salfalvi plébános békánkról is lesz szó később. Sokról sziveskedett adatszolgálatot. Isten áldesse ezért is!

2. *Sebestyén Gábor.* A forradalom csik-szeredai plébános korában találta, 49-ben elfogták. Josefstadban szenvedett kezén-lábai bilincseket hurva. Saját hívei árulták el. Midőn a Székelyföldön ide-oda hurcolták, édes anyja fájdalom könnyek közt mindig kísérte kedves fiát.⁵⁾

A csik-szeredai törvényszék kötélbüntetést szabott volt rá, de Wohlgenuth 10 évi fogságra változtatta át.⁶⁾

3. *Vas Ferenc.* 48-ban rákosi káplán volt, 49-ben menekült, de 50-ben már szászrégeni h. plébános.

V. Az alosik-és kászoni főesperesi kerületben.

1. *Csik-tusnádi János Lajos.* Kászon-Jakófalván plébánoskodott. Hazafiságáért keményen bünteték. Szeben, Udvarhely és Csik-Somlyón meghurcoltatva, Olmützből vitték fogságba. A csik-szeredai törvényszék kötél általi halálra ítélte volt, de Wohlgenuth 10 évi fogságra változtatta büntetését.⁷⁾ Midőn kiszabadult Felső-Tömösrre tették plébánosnak.

2. *Kovács Ignác.* Csikcsataszegi. A forradalom is mint idevaló plébánost találta. Tényleg nem vett részt a forradalomban, de mint jó hazafi papot gyanu alá fogták és meghurcolták a német forumok előtt. Meghurcoltatásáról, mind össze ezeket hallottam ajkairól: A németeknek lovakra volt szükségük. Csatoszegben pedig szép lovakat tenyésztettek. Nehány német katona azért a legelőről haza terelni akarta a lócsordát. De a csatoszegiek a beragott német katonákat alaposan elverték. Ezért, mint felizgatót nagybátyómat is vadolták és elfogták és a falura különben öszelövetés és felperzséles terbe alatt 600 ezüst forint sarcot vetettek, mit egy ottani nyugalmazott Bors nevezetű es. kir. határőr főbíró elölgezett. Meghurcoltatása után ismét visszanyerte plébániáját.

3. *Márko János.* Csikszentimrén lelkészkedett. Hazafias érzelméi miatt 52-ben fogly, 54-ben kiszabadulván állást nyert. Elettét mint tanár Csik-Somlyón végezte be. Erős Kossuthista volt, kinek nevére is lángba borult hazafias lelke és könnyes szemek közt magasztalta a nagy idők szabadság és függetlenség eszméit. Tanítványai többet tudnak róla.

4. *Tankó Albert.* Neve mint nagy hazafi most is zeng az eszikben, hol a tekintélyes csikszentgyörgyi plébániában mint főesperes és t. kánonok megérte a forradalmat. Sebestyén Gábor és János Lajos plébánosokkal arról volt vádolva, hogy a mozgalmak tűzét és a templomokban is élesztették. Ezért őt a szeredai törvényszék kötél általi halálra ítélte, de Wohlgenuth e büntetést 12 évi fogságra változtatta.⁸⁾ Szüvedett Udvarhelyt, Marosvásárhelyt és K.-Fehérvárt, de 51-ben már kiszabadul és visszatér hiveihez.

A gyergyói, felsziki és alosikkászoni hazafias papokra vonatkozólag is Kővárinál ezeket olvassuk:

„Gróf Clam-Gallas aug. 3-án (1849) egyesített seregével Csik-Szereda ellen nyomult. Gál feladta, Csikből Udvarhely-felé vette útját: a császáriak Háromszék után Csikszéket is, így az egész belső Székelyföldet elfoglalták, kezdődött a lefegyverzés. Dorschner, csiki ezredes, ki Clam-Gallasal jöve be, már Brassóból proclamált, intvén a székegyeket, hogy nyugtatóvány mellé acsászári tábornok élelmet szolgáltatassanak; most, januárban elhagyott székhelyén látra magát, keményen fellépett, a tegyvereket beszédet, a papságot és birtokosságot esküfétele Csikszederdába rendel: ezek oda indultak s mire hallák, hogy fogságra jutnak, többek közt Andrási Antal gyergyóalfalusi plébános, Dorschnerhez utjában magát főbe lötte.⁹⁾

Midőn Clam-Gallas Csikből eltávozott, a csiki és háromszéki foglyokat, kik közt 10 katolikus pap volt, gyalog maga után hozatta. Segesvárról háromfelé osztották, egy részét Brassóba, másikat Szebenbe indították, a harmadik rész Kolozsvárra volt szánva.¹⁰⁾

5) Ugyan ezen levél.

6) Baritlu Gy. „Parti alae din Istoria Transilvanici . . .” 640 l.

7) Ugyanott. 640. lapon.

8) Ugyan Baritiunál említett műben 640 l.

9) Kővári „Erdély Története 1848—49-ben. 255—266.

10) Ugyanott 267. l.

Tehát az eskületétél kelepce — elfogatás és börtön volt.

VI. A kükülli föesperességben.

Kolossy Fános. Kerelőszentpáli plebános volt — és népfelelő örnagy¹¹⁾ rangban szerepelt. Elfogatik és 10 évi fogságra ítélve, ebből Kufsteinban 7 évet ki is töltött. Kiszabadulva, állást nyer. Egyelőre mint papneveldei gazda, később mint sintaivi plebános működött. Elejét Felvincen fejezte be. — Fivére volt ama Kolossy György egyetemi halgatónak, ki görög Lambert Ferenc altábornagyot 1848. szeptember 28-án kardjával agyonvágta, mert 1850. január 23-án az Újépületben ki is végezték ezen kövesdi fiatal embert.

(Foly. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— *Az erd. róm. kath. Irodalmi Társulat választmánya f. év március 5-én a „Közmuvelődés” könyvtárhelyiségében gyűlést tart, melyre a v. tagokat tisztelettel meghívja Gyféhérvárt 1092. márc. 1. As elnök.*

— **Szentséges Atyánk** jubileumát ünneplik a föld összes katolikusai. Ünneplik a templomban buzgó imákkal könyörögve áldásos életéért, ünneplik iskolák, társulatok stb. körében örömtünetekkel tejezve a gyermeki szeretetet hódolatát. Egyházmegyéink összes középiskolái, papnevelő-intézete, leánynevelői stb. rendeznek fényes ünnepeket. A hozzánk beérkezett meghívókat — sajnos — lapunk szűk tere miatt nem közölhetjük.

— **Halálozás.** Öszinte részvételt vettük és tesszük közzé a következő gyászjelentéseket: „A marosi espereskertület róm. kath. lelkeskedő papsága szomorúan jelenti, hogy *Nt. Fülöp Alajos* nyugalmazott áldozó pap f. évi február 23-án, 72 éves korában, végelegyengülés következtében a szentséges buzgó fölvétele után lelkét teremtő Istenének visszadta. Kedves pártársunk hosszas tanári és lelkipásztori munkálkodása után megbénult testi állapotában is majdnem két évtizeden át feltűnő és általánosan ismert tudományos írói munkálkodásban értékesítette tehetségét. Művei közkezen forognak, de közismeretben van szigorú papi jellege is. Isten, hű szolgálóinak és becsületes munka legfőbb jutalmazója legyen lelkének örökké tartó öröme. Temetése Abafi-tér 8. sz. saját házából f. évi február 25-én d. e. 1/2 10 órákor történik, a honnan a plebánia templomba szállítva Szentmise után a r. kath. kirkertbe helyeztetik el a feltámasztás boldog napjáig. Az ö. v. f. n. Maros-Vásárhelyt 1902. február 23.”

„Az Erdélyrészi Szent-Ferenczerendi szerzet deési társáznak tagjai melyen megzomorodott szívvel tudatják, hogy Nagyöntiztetendő *P. Sározi J. Egged* testvérök, okleveles tanító és gimnáziumi hitoktató folyó hó 24-én reggeli 1/3 órákor, élete 36-ik, szerzetesi fogadalma 14-ik, áldozó papsága 14-ik évében, hosszas és békesen tört betegsége után, a baldoklók szentségeinek ájtatos fölvétele mellett, az Urban esendesen elszendertült. A megboldogult földi maradványai folyó hó 26-án d. u. 2 órákor fognak a helybeli rózsahegyi köztemetőben örök nyugalomra tétetni, lelki üdvéért pedig az engesztelő szent-mise áldozat folyó hó 27-én d. e. 10 órákor fog a helybeli szentferencziek zárdatemplomában a Mindenhatóknak bemutatni. Az örök világosság fényeskedjék neki! Deés, 1902. február 24-én.

A Kézdivásárhely-kantai róm. kath. főgymnasium tanári testülete szomorodott szívvel tudatja, hogy szeretett kartárs *P. Csomortáni P. Gaudenc* rendi tanácsos, minorita-rendi áldozópap, főgymn. rendes tanár, életének 50-ik, tanárkodásának 26-ik évében a baldoklók szentségeinek buzgó felvétele után folyó évi február hó 27-én délután 1 órákor esen-

desen elaludott az Urban. Lelkéért az engesztelő szent mise-áldozatot március hó 1-én d. e. 9 órákor mutatjuk be a minoriták templomában, mely után a megboldogult bült teteme boldog feltámasztás reményében a róm. kath. temetőbe nyugalomra fog helyeztetni. Kartársainak szeretete és tanítványainak hálás emlékezete kíséri az örök hazába. Nyugodjék szent békeségben! Kézdivásárhelyt, 1902. február 27-én.

— **Szent Antal-estély.** Sz. Udvarhelyt febr. 25-én változatos műsorral tartották meg a felolvasó estélyt. A V. Szent Antal-estélyt ma tartják ugyancsak gazdag programmal.

— **Tanítók gyűlése.** „Az udvarhelyi róm. kath. esperes kerületi tanítóegyesület” az „Udvarhelymegyei Tanítóegyesület”-tel együttesen 1902. március 13-án d. e. 10 órákor a vármegyehez disztermében rendkívüli közgyűlést tart, melynek közöe tárgya a nyugalomba vonult tanfelügyelőtől, Sándor Mózes kir. tanácsostól való bucsuzás. A katti. tanítóegyesület nevében Jung-Cseke Lajos apát-plebános elnök fogja a bucsuzó beszédet tartani. A *gyergyai r. k. tanítóegyesület* téli rendes közgyűlését febr. 18-án Gy-Tekerőpatakou tartotta. A Szentmise után a nagy számban megjelent tagok először Wild József és Agoston József dicséretes buzgóságról tauskodó tanítását hallgatták meg. Azután Józsa Sándor tartott megnyitót, melyben az ifjuság erkölcsös és józan nevelését ajánlotta figyelembe. Az egyesületi élet köréből említésre méltó Gy.-Szent-Miklós község nemes áldozatkészsége, melyvel a tanítóegyesület kebelében működő méhészegyesület részére Gy.-Szt.-Miklósban fáradságot és költséget nem kímélve egy méhszint állított fel, hogy a tanítóságot a Gyergyó vidékén már is virágzásnak örvendő méhtenyésztés munkájában még jobban lelkesítse és elősegítse. László Dénes ismertetését Both Ferenc tanító új szerkezeti padjáról tetszéssel fogadták. A tanítói önképzés szempontjából szükségesnek mondták ki, hogy a népiskoláknál néhány a paedagogia körébe eső lap megrendelését sürsüessék. Végül XIII. Leó pápa jubileuma alkalmából Ferenczi Károly espereskerületi tanfelügyelő indítványára a gyűlés megkéri püspök úrnokat, hogy a Szentséges Atyát a gyergyai r. k. tanítóegyesület nevében is üdvözölje.

— **Katholikus dalkör** alakult Székely-Udvarhelyt, ez idő szer nt 41 taggal (vegyeskár) Jung-Cseke-Lajos apát-plebános védnöksége és Tamás Albert r. k. főgymn. tanár elnökölete alatt. A dalkör alakulásának célja csupán az egyházi énekek kultiválása lévén, a nagyobb ünnepek alkalmával a templomban, valamint a Szent-Antal ünnepeké alkalmával az estélyeken fog közreműködni. A dalkört Gál Sándor r. k. kántortanító vezeti és jegyzője Péterffy István, kir. adótiszt.

— **Köszönet nyilváníttás.** Dr. Reiner János egyetemi m. tanár ur kiváló kedves jelét adta papnevelő intézetünk iránt való érdeklődésének. Két jeles egyházi jogi monographiájának egy-egy példányát adományozta hittanballgatóink mindegyikének s irod. iskoláknál könyvtárának. Az egyik mű címe: „Az egyház jog fogalma,” a másiké: „Az egyházi szemelvények utáni örökösödési jog Magyarországon”; s az utóbbi gyakorlati irányánál fogva kiváló értékű lett napjainkban. Midőn a beces adományért köszönetet monduuk, tesszük azt nem annyira azért, hogy a kiváló tantérű szerénységét kellemetlenül érintsük, hanem inkább, hogy némi hálnkat kifejezve példánál állítsuk hasouló ünnetlen megújulkozására.

Az erdélyi növendékpapság.

— **Csak gyökeres intézkedés vezet biztosan célhoz.** A német képviselőházban most afőlött tanácskoznak, miként lehetne a különösen katonai körökben annyira elharapozott párbajszenvédélyt megszüntetni. Az egyik képviselő azt indítványozta idevonatkozólag, hogy az összes kormányokhoz átiratot intézzenek, amely felszólítja őket, hogy a Németországból kiinduló párbajjelenes mozgalomhoz csatlakozzanak. Az indítványt előterjesztő képviselő azonban különbséget tett a kényeszerűségből való párbajozás és csekélységek által előidézett párbajok között s csakis az utóbbiakat kívánja, min a vallás, erkölcs és büntető törvénykönyv szakaszaiba ütköző.

11) Lőrincz Ferenc sintaivi pléb. leleve.

büntettekét üldöztetni. Egy másik képviselő pedig nem elégedvén meg ezen félrendszabályllyal azt követeli, hogy ne tégyenek különbséget párbaj és párbaj között, hanem mint büntetendő cselekményt minden esetben üldözzék, sőt ha lehet teljesen kiirtásuk. — Ugy van; ez az egyedül helyes és célhoz vezető út. Félrendszabályokkal nem lehet soba és sehol eredményt létre hozni, legkevésbé pedig ott és akkor, a hol és a midőn kiirtandó szennvedély olyan mély gyökereket vert s a társadalom minden rétegében annyira elterjedt mint a párbaj. Szerezzünk érvényt az Egyház törvényeinek!

— A „Gyulafehérvári Hírlap” legutolsó számában újból a Batthyány-könyvtárral foglalkozik. Mi nem fogjuk követni a cikk menetét, hanem egész tárgyilagosan a következőkben válaszolunk. Es pedig először: Mi sem a multban, sem a jelenben állásunk, megbízatásunk jogkörét át nem lépünk. Erte meg ezt, akinek szol. Másodsor: a könyvtár adataira nézve multkori közlésünket most is fentartjuk és fel is fogjuk tartani mindaddig, míg a könyvtár újabb revíziójánál realisabb eredményre nem jutunk. Ezt, nem dísekedünk vele, de 1865 óta csak mi kísérletünk meg egyszer már megejteti. Hogy a mi közlésünk és a statisztikai hivatal közlése között differencia van, azon egy cseppet sem eső alközzünk. Hisz az ország első könyvtáránál, a M. Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtáránál nem volt soha teljes harmónia e tekintetben. Így a statisztikai hivatal azt mondja, hogy a Múzeum könyvtára 1899-ben 66.182 darabbal szaporodott, míg a Múzeum évijelentése azt 48.509-re teszi. E szerint a különbözet 17.672. A statisztikai hivatal az 1900. évi gyarapodást 52.234-re teszi, míg a Múzeum jelentése 39.165 darabra. Itt tehát a különbözet újabb 13.129. — Euny értéke van tehát az annyira felmagasztalt statisztikának. Statistia ei de nimicia. Azt mondja továbbá a „Gy. — H.”, hogy a Batthyány-könyvtár inkább csak régiséggyűjtemény. Igaz, némileg megengedjük, hogy még eddig nem felel meg egy modern könyvtár követelményeinek, de így is oly régiséggyűjtemény, a melyhez az országban ugy értékére, mint beesere nézve hasonló nincs. De nem is a nagyközönség, hanem a szakemberek lebegtek a nemes alapító szemei előtt elsősorban. — Hogy évenként keveset fordítunk a könyvtár gyarapítására, annak több oka van. De első és főoka az, hogy magán, a könyvtári épületén szükségessé vált átalakítások veszik igénybe annak jóvedelmét. — De nézzük mennyit fordítanak a fővárosi könyvtárak az évenkénti gyarapításra. A M. Tudományos Akadémia könyvtára az 1900. évben 1.293 darabbal növekedett. Es ez a 1.293 darab, mint biztos tudomásunk van róla, — részint köteleselemlényekből, részint csere-példányokból is begyűl. Pedig a M. T. Akadémia könyvtári célokra 11.000, koronát kap évenként csak az államtól, míg a Batthyány-könyvtár egy fillért sem.

A Batthyány-könyvtár igazgatója.

— **Oltáregyesületi ügyek.** Az alba. Ez a nyakfőle a lábíg érő fehér ruha, a lelki tisztaságnak jelképe. Azért imádkozik a pap a sziv tisztaságáért az alba felöltésére. Emlekeztet egyszerűságra és fehérré gyűnyöltnyre, melyet Heródes adatott az Urra, hogy Őt kicsűfolj.

Az alháoz 80—100 cm. szélességű vászonzól 7—8 méter szélesség. Hossza 1 m. 80 cm-től egész 2 m. 20 cm-ig. A bősége akkora, hogy a vásznat 4-szer kell egész szélességében venni, a bőség 3 m. 20 cm-től 4 m-ig váltakozik. Az ujjak 56 cm. hosszúak, szélességük fönt az eresztéket (pálhát: Zwickel) beleszámítva 73 cm., alul pedig 33 cm. a vállrész 20 cm. széles és 14 cm. hosszú a nyakrész 65 cm. hosszú és 4 cm. széles. A pálhát (Zwickel, Rante) 20—25 cmnyi négyzet alakban szabjuk ki. Az albat elől egy nagyobb kapocs tartja össze. A bevágás 40 cm. lehet, s annak mentén keskeny betétet varrunk. Az albanál is szükséges, hogy a vásznat előbb kiforázzuk, akkor nem kell nagyobbra szabni. Az ujjakba elől 10 cmnyi betétet varrunk ugyancsak vászonzól. Az ujjak külső szélét aztán a szúr szegélyllyel vagy hátra felé az ujra simuló (ráfekvő) illő csipkével díszíthetjük. Az albaknál a csipkének tartósaknak kell lennie. Nagyon előnyösek a hálózott (Filet) csipkék. A szélesség na-

gyon különböz: 10—40 cm. közt váltakozik; nem szabad azonban az alba csipkeibe felírásokat, Jézus nevét, s más efféle kivarrni. Szép horgolt csipkék is alkalmazhatunk, de olyan mintákat választunk, a melyek a templomi célnak megfelelnek s nem a milyeneket uton-utfélen világi dolgokon látunk. Csak nem való, hogy az alban, melyet a szent cselekményeknél használunk, olyan csipké legyen, mint a búcsó födelén vagy szobánk függőnye. A helyett, hogy csipkét varrunk föl, a vászonzár széldiszítást rajzolhatunk, s azt mosható piros fonállal szár, vagy láncöltéssel varrhatjuk ki. Szépen fest finom fehér vászonkanavászbán keresztszettel kivarrt pánt is. Ez nem fárasztó s igen csinos munka, melyet oltárterítőknél is alkalmaznak. (A papok általában jobban szeretik a rövid csipké albat, mint a hosszú csipkéket, mert a hosszú csipkére könnyen rálep az ember s elszakad. sőt meg is akadhatni benne.

Az öv vagy cingulum. Az öv az önmegtartást jelenti, melyre a papot hivatala kötelezi, s emlékeztet azon kötelekre, melyekkel az Urat megkötözték. Ennek 3 méter hosszának s a két végén rojtnak kell lennie. Lehet övnek erős vagy 2 cm. széles vászonzsalagot használni. Lehet rá bimezni, vagy tőresen is maradhat. Ilyen erős szalagot lehet sűrű szemmel czeruából horgolni. Leggyakrabban s ez a legjobb is vastag pamut szinort alkalmaznak. Az övnek csak lenanyagból s fehér színtnek kellene lennie. Fekete semmi szin alatt nem lehet.

A karing vagy superpelliceum. A karing tulajdonképen nem egyéb mint megrövidített alba. A pap a szent misén kívül egyéb egyházi szertartásoknál használja. Miként az alba, ez is a sziv tisztaságát jelenti.

A karinghez a szerint, a mint szélesebb, vagy keskenyebb csipkét akarunk rátenni, 3—4 m. vásznat kell vennünk; bőségehez a vásznat 4-szer vesszük egész szélességében. Hossza csipkéstől 1 m. vagy 1 m. 10 cm. Az ujjakhoz egyenes 70 cm. széles vászondarabot használunk. Hossza a csipke szélessége szerint változik. A csipkével együtt az ujj hossza 72 cm. Igen hosszú ujjak alkalmatlanok. A pálhák 10 négyyszög cm. nagyok. A váll hossza 15 cm., a válltól 15 cm. széles és 6 cm. hosszú, a vállpálha (Zwickel) 6 cm. hosszú és fönn 4 cm. széles. A nyakrész 60 cm. hosszú és 3 cm. széles. A karinget is, mint az albat elől kapocs tartja össze s a bevágás körülbelül 25 cm.-nyi. Az ujjakat keskenyen levarru varrjuk össze, könnyű, libegő de mégis tartós csipkét alkalmazunk. Itt is ajánlatos a halókvarrásos (Filet). Különösen szépek a Filet Guipure csipkék egészen cernával kidolgozva. Mindazoknak, kiknek az idővel nem kell nagyon takarékoskodniok a templomi ruhák készítésénél, ezt a szép munkát nagyon ajánlatjuk. Szükségesen hosszú csipkék nem szépek.

A minister karing. Illó, hogy az oltárnál ne csak a pap, hanem a szolgáló gyermek is megfelelő egyházi ruhát viseljen. Azért hord a ministrans is rendesen karinget. Ha ilyen akarunk készíteni közép nagyságu gyermek számára, körülbelül 3 m. 10 cm. 75—80 cm. szélességű vászonzalag vagy chiffonra van szükségünk. A bőségéhez 3-szor vesszük az anyag teljes szélességét egyenletesen megosztva a mellő és hátsó részre. A kis karing hossza csipkéstől 65 cm. Az ujjakhoz 55 cm. hosszú és 65 cm. széles egyenes darabot vesszünk és 16 négyyszög cm-nyi pálhákat alkalmazunk bele. Vállrész nem kell. Az ujjakat 20 cmnyi darabon a nyakrészbe (nyakszegélyre) eresztjük be és keskeny levarrással varrjuk oda. A nyakrész alatt (nyakszegély) a karinget egész bőségében (a bevarrandó ujjrészekkel együtt) finom ráncokba szedjük és pedig négy sor ráncot kell huzni. A nyakrész (nyakszalag, nyakszegély) egészen keskeny és 68 cm. hosszú. Belülről a két alsó ráncorra keskeny vászondarabot varrunk fel. Elöl nem kell sem kapocsnak sem bevágásnak lennie. A nyakrész elől zárt s a karinget egyszerűen a fején át kell felhuzni. Alul s az ujjakra erős csipkét varrunk. Közönséges mindennapi karingre 2—4 cm. széleket, sebbt tünepre valóknál szélesebbet egész 20 cm-ig. Ilyen sebbt karingeknél sokszor dupla (kettős) ujjakat csinálnak. Vagyis megcsinálják az egyiket úgy mint itt mondottuk, tehát csipkéstől

55—60 cm. hosszúra. Aztán csinálnak még egy-egy ujjat, melynek hossza 30 cm. és elől a csuklónál csak 30 cm. a bősége. Ez a rövidebb ujj a másikba bele kerül előlről s azért hátsó végén olyan szélesnek kell lennie mint a karing ujjja. Ez igen csinos. Az ujjak szélesebb csipkém keresztül ugyanis így a benső felér ujjat látni s nem a világi ruha ujját, meleg nyári napokon így a gyermeknek kabátját is lebuzhatják, a mit is így méltán megengedhetünk nekik.

— **A lajossalvai új templom** belső felszerelésére újabb adakoztak: Léránth Antal plébános 2 korona, Ott Ádám dr. plébános 2 kor. Székeskáptalan Besztercebánya 10 kor. Kartner Gyula tanár 2 kor. Michelitsch József Wildonból Stajeroszág 4 kor. Dittrich István plébános 2 kor. Müller János plébános 5 kor. Oláh Berta Budapest 2 kor. Kammerer Ferenc plébános 2 kor. Plebánia hivatal Osodola 7 kor. Latin szert. káptalan Nagyvárud 10 kor. Kalocsai főkáptalan 10 kor. Pécsi káptalan 40 kor. dr. Fejér Antalné 4 kor. Selmecbánya város tanácsa 5 kor. ifj. gr. Chotek R. 10 kor. Bösörzmenyi Berta Pettyén 4 kor. Gellért L. né 5 kor. Riskó László esp. pl. 5 kor. Pozsonyi káptalan 10 kor. Gamner Györgyné 5 kor. Zichi Lujza grófné 10 kor. Onji Jákey István 3 kor. Szenté Gézáné 1 kor. Magyar kir. pénzügyügyi szakas Perlaszon 1 kor. Sneff József plébános 8 kor. Főtisztelendő Novinszky Gusztáv gyűjtése 13 kor. Vida János plébános gyűjtése 5 kor. 6 fill. Gyulafehérvári káptalan 50 kor. Plebáni hivatal Istenegesi Bukovina 10 kor. Magyar kir. pénzügyorségi biztoság gyűjtése Girált 10 kor. 85 fill. Egy magát megnevezni nem akaró magyar főúrtól 2000 kor. A magas kormánytól 100 kor. Bpest VII. k. m. kir. pénzügyorségtől 14 kor., 18 fill. a X. ker. m. kir. pénzügyorségtől Bpest 8 kor. a IV. sz. m. kir. pénzügyorségtől Fiume 19 kor. 70 fill. Forche Mária Odrau Silézia 14 kor. 80 fill. A II. sz. m. kir. pénzügyorségtől, Fiume 27 kor. 70 fill. Némegy Varga József Bosznia 2 kor. Nidermann József katona lelkész Csernovitz 5 kor. Határ János gyűjtése Pécel 7 kor. 40 fill. Latinovics Géza képvis. Bpest 10 kor. Simor István Bpest 6 kor. Oberschal Istvánné Keszthely 10 kor. Répászky M. Kassa 5 kor. Marosán Béla gyógyszerész M.-Sziget 6 kor. Herbay Pál pl. Szt. Balázs 2 kor. Pléb. Hivatal Tibán 3 kor. Zichi Lujza grófné Nagy-Láng 32 kor. Sturmman Györgyné Csernel 2 kor. Hajek V. pl. Novák 2 kor. Jurmanovics Nándor és Kubik Éva Bpest 3 kor. József Agost Ócsa és kir. fenégsé 50 kor. Hesz Ferencné Fiume 1 kor. Csintalan József pl. Orcifalván 2 kor. Némény S. pl. Battonya 4 kor. Kramsky Ferenc gyógyszerész N.-Perkata 3 kor. Payer Andre Horpács 6 kor. Az eddig kimutatott 334 kor. 14 fillérral együtt 2952 kor. 23 fill. Fizessen meg nekik a Mindenható minden testi és lelki jóval! Az igazán nagylelkűségekre szorult szegény és elhagyott község lakói együttes fohásza nyersen meghallgatást az égben. Kérjük a többi nagylelkűeket, adományukat ne vonják meg tőlünk. Lajosfalván, u. p. Kirlibaba (Bukovina) Beszedits Bertalan lelkész.

I R O D A L O M.

* „Ébredünk.“ Végre testet öltött az eszme és fényesen megvalósult a magyar kispapoknak 1871—1902-ig számtalanszor kifejezett azon nemes óhajta, hogy indítsanak meg egy olyan lapot, a mely különösen a magyar kispapoknak érdekeit szolgálja, s a melyhez minden kispap szellemi képességével, tudásával, esetleg új eszmékkel, ifjú szíve lelkesedésével, egyszóval irodalmi ambícióval hozzájárulhasson. Közös cél, közös munka, közös megbecsülés minden téren jobban tudja egyesíteni és együttes működésre sarkalni az

összetartozó elemeket; ezt igazolják előttünk a külföld kispapjainak hasonló lapjai. Ezt fogja igazolni az „Ébredünk“ is, melynek sikereiben gazdag életet kíván Várossy Gyula dr. székesfehérvári püspök, első vezércikkírója, kifejtve bevezetésében, hogy e lap „a magyarországi növendékpapság szellemi és lelki önművelődésének eszköze, a magyar egyházi-irodalmi iskolák összekötő kapasa, együttes és szervezett munkálkodásának közös gyakorlótere, testvéri érzületük és testületi szellemük ápolója lesz.“ Így tehát az „Ébredünk“ megbecsülhetetlen szolgálatot tehet nemcsak az egyháznak, hanem a polgári társadalomnak is egyaránt.

Első száma mindenképen szép jövőt jósol e lapnak, hacsak szokott magyar katolikus betegséggel, — közönyösséggel nem nézünk feléje. Szellemi tartalom tekintetében magas színvonalon áll, tárgyi berendezése igen célszerű. Minden számába egyházi és közeletlünknek egy-egy kimagasló alakja fogja irni a vezércikket. A lap végül értesítést nyújt a katolikus nagyvilágról és az egyházi irodalmi iskolák belső életéről.

Igy az „Ébredünk“ úgy célját mint komoly törekvéseit és tartalmát tekintve valóban megérdemli a legmeaszebb terjedő érdeklődést, de nemcsak a kispapok részéről, hanem a lelkészektől papság is valódi örömet lelhet benne; léte reményekkel kísérvén az ifjabb generációnak életrevaló munkálkodását, a melyből maga is lelkesedést meríthet és az ifjabb klérust is kitartó önművelődésre lelkesítheti. Szükséges tehát, hogy e lapnak jóindulatú támogatását menő több katolikus lelkész nemcsak vallásos buzgalmának, hanem hazafias kötelességének is ismerje.

Külső kiállítása tekintetében vetekedik bármely más lappal, a Stephaneum nyomdának valóban díszére válik; terjedelme igen megfelelő, az első szám 48 n. 8° oldal, előfizetési ára pedig esadalatosan csekély, (egészévre 3 kor!) a mi szinten eléggé dicsőretre méltó dolog. Megjelenik minden hó 15-én és megrendelhető a budapesti növendékpapság egyházi-irodalmi iskolájánál. (k).

* Vettük az „*Órangyal*“ képes gyermekújság 4-ik számát. Az hiszük, hogy e kedves kis lapot, mely már a XVII-dik évfolyamát járja, nem eléggé ismerik. Pedig ez a többi gyermeklapok között kiváló helyet foglal el. Minden egyes számban többnyire alkalmi vallásos verset és vig, tréfás költeményeket találunk, melyeket iskolai és egyéb ünnepeken a gyermek fölhasználhat. Közül ezenkívül kisebb-nagyobb komoly, és tréfás elbeszéléseket, melyeknek minden egyes esetben valláserkölcai háttérük van. Nem felejtkezük meg emellett az ismeretterjesztő dolgokról sem; gyakran közül az állatvilágból és a természeti tüneményekről vett kedves apróságot is. De fő célja, hogy a gyermek szívében a vallás gyenge virágát, az istenfélelmet ápolja. Ugy, hogy az eddig megjelent évfolyamokban egész kínese van a gyermekeknek való olvasmányoknak. Közül végre apró feladványokat és rejtvényeket is, melyek megfejtői között időnkint nyereményeket sorsol ki. És, ami a lap értékét nagyon emeli, tele van az igazán művészi kivitellű, a szöveghez alkalmazott képekkel. Hozzá minden szó a gyermek nyelvén, a gyermek fejlődéséhez mérten, zamatos nyelven van megírva. Ara is oly csekély, hogy még a szerényebb sorsú szülők is megörvendeztetheik vele gyermekeiket. A lap szerkesztője Kárpáti Andre, megjelen Győrött minden hónapban 2 szer, előfizetési ára egész évre 2 korona.

Szerkesztői üzenetek.

—y—o. K—r. Mult számunkba késon érkezett és most már idejét multa. Köszönjük azonban szives figyelmét. Mások is be-bekopogtathozzánk; csak jöjjön a magzatéjében. Szivesen látjuk.
„Szentéges Atyáinkhoz“ e óda nem üti meg a mértéket, melyet a nyilvános közlésnél alkalmaznunk kell.

Kiadja: Az erdélyi n. kath. Irodalmi Társulat. Felelős szerkesztő: Zlamál Ágost.

Szerkesztőtársak: Eröss József, Kárpiss János, Péter Janos dr., Wagner Sándor.

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lyc. könyvnyomdában Gyulafehérvárt.